

ХУЛОСАИ
ШҶҶРОИ ДИССЕРТАТСИОНИИ 6D.КOA-024 НАЗДИ ДОНИШГОҶИ
МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН ОИД БА ДИССЕРТАТСИЯИ НОМЗАДИ
БАРОИ ДАРҶФТИ ДАРАҶАИ ИЛМИИ НОМЗАДИ ИЛМҶОИ
БИОЛОГӢ

Парвандаи аттестатсионии №__

Қарори ШҶҶрои диссертатсионӣ аз 15-уми апрели соли 2021, № 15
Оид ба додани дараҷаи илмии номзади илмҶои биологӢ ба
шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон Кароматуллои Қурбонали

Рисола дар мавзӯи «Набототи ҳавзаи дарёи Ширкент (Тоҷикистони Марказӣ)» санаи 10.11.2020 аз рӯи ихтисоси 03.02.01-ботаника, дар ШҶҶрои диссертатсионии 6D.КOA-024-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (734025, ш. Душанбе, х. Рӯдакӣ, 17, бо фармони КOA назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз 26-уми ноябри соли 2016, №505) ғаъолияткунанда қабул карда шудааст.

Кароматуллои Қурбонали, соли таваллудаш 1993, соли 2015 Донишгоҳи миллии Тоҷикистонро бо ихтисосӣ - биолог муаллим хатм кардааст. Кори илмии ӯ дар мавзӯи «Набототи ҳавзаи дарёи Ширкент (Тоҷикистони Марказӣ)» соли 2016 тасдиқ карда шудааст.

Кори илмӣ дар Институти ботаника, физиология ва генетикаи растании Академияи миллии илмҶои Тоҷикистон иҷро шудааст.

Кароматуллои Қурбонали, дар айни замон дар кафедраи ботаникаи факултети биологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба ҳайси ассистент ва муовини декан оид ба тарбия ғаъолият дорад.

Роҳбари илмӣ: Саттаров Раҳматулло Бобоевич - доктори илмҶои кишоварзӣ, дотсент, мудири кафедраи ботаникаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.

Муқарризони расмӣ:

1. **Наврӯзшоев Довутшо** - доктори илмҶои биологӢ, профессор, ходими пешбари илмии Институти биологии Помир ба номи Х. Юсуфбекови АМИТ;

2. **Қурбонов Абдуллоҷон Рӯзимадович** - номзади илмҶои биологӢ, мудири кафедраи ботаникаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни;

Муассисаи тақриздиҳанда – Донишгоҳи давлатии Хоруғ ба номи М. Назаршоев дар тақризи мусбати худ, декани факултети биологияи Донишгоҳи давлатии Хоруғ ба номи М. Назаршоев, доктори илмҶои биологӢ, профессор Мамадризохонов А.А., қайд намуд, ки диссертатсияи Кароматуллои Қурбонали аз рӯи муҳимият, навгонии илмӣ, ҳаҷм ва сифати вазифаҳои иҷрошуда, аҳмияти назариявӣ ва амалии натиҷаҳои бадастоварда, саҳҳеҳият ва асоснокии хулосаҳо ба талаботи Низомномаи намунавӣ оид ба ШҶҶрои диссертатсионии аз

ҷониби КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муқарраргардида оид ба "Тартиби дарёфти дараҷаҳои илмӣ номзади илм ва доктори илм дар шуроҳои диссертатсионӣ", ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 - уми ноябри соли 2016 таҳти рақами 505 тасдиқ гардидааст, ҷавобгӯ буда, муаллифи рисола барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои биологӣ аз рӯйи ихтисоси 03.02.01–ботаника сазовор мебошад.

Натиҷаҳои тадқиқоти муаллиф дар 11 маводи илмӣ дарҷ ёфтааст, ки аз ин миқдор 4 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, 7 фишурдаи мақола дар маводи конференсҳои гуногуни илмӣ - амалии ҷумҳуриявӣ ба таъб расидаанд.

Инчунин дар тақризи мазкур котиби илмӣ Шӯрои олимони Донишгоҳи давлатии Хоруғ Алихонова С., соядаст гузошта ва онҳоро сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси ДДХ ба номи М Назаршоев инчунин Ректори Донишгоҳ профессор Юсуфзода Г.А. тасдиқ намудааст.

1. Кароматуллои К. Арчевники бассейна реки Ширкент [Текст] / К. Курбонали // "Кишоварз". Душанбе – 2018. - №3(79). - С. 40-41.

2. Кароматуллои К. Анализ флоры бассейна реки Ширкент [Текст] / К. Курбонали, Р.Б. Сатторов // "Кишоварз". Душанбе – 2019. - №1(81).- С. 54-57.

3. Кароматуллои Қ. Растаниҳои ғоидаовари дараи Ширкент [Текст] / К. Курбонали // "Илм ва фановарӣ". Душанбе – 2019. - №1. - С. 115-119.

4. Кароматуллои Қ. Ҷангалзорҳои ксерофилии дараи Ширкент [Текст] / К. Курбонали // "Илм ва фановарӣ". Душанбе – 2019. - №2. - С. 64-70.

5. Кароматуллои Курбонали. Общая характеристика микроспор бурачниковых [Текст] / Кароматуллои Курбонали // Маводҳои Конференсияи илмӣ ҷумҳуриявӣ «Ҳолатҳои захираҳои биологии минтақаҳои кӯҳӣ вобаста ба тағйирёбии иқлим». Хоруғ - 2016. - С. 80 - 81.

6. Кароматуллои Курбонали. Базе хусусиятҳои биоэкологӣ ва токсикологии қалмочи хокистарранг (*Trichodesma incanum Bunge*) [Текст] / К. Курбонали // Маводи Конференсияи ҷумҳуриявӣ илми-назариявӣ ҳайати устодону кормандони ДМТ бахшида ба «20-солагии рузи Ваҳдати миллӣ» ва «Соли ҷавонон». Душанбе - 2017. - С. 120.

7. Кароматуллои Курбонали. Триба Synoglosaseae D.C. [Текст] / К. Курбонали // Маводи Конференсияи ҷумҳуриявӣ илми-назариявӣ ҳайати устодону кормандони ДМТ бахшида ба 10 солаи «Об барои рушди устувор, солҳои 2018-2028» «Соли рушди сайёҳи ва хунаҳои мардумӣ», «140 солагии қаҳрамони Тоҷикистон С. Айнӣ» ва «70 солагии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон». Душанбе - 2018. - С. 130.

8. Кароматуллои Курбонали. Юганники бассейна реки Ширкент [Текст] / Кароматуллои К. // Маводи Конференсияи ҷумҳуриявӣ «Дастовардҳои биохимияи муосир». Душанбе - 2019. - С. 35.

9. Кароматуллои Курбонали. Сообщества субальпийских лугов бассейна реки Ширкент [Текст] / Кароматуллои К. // Маводи Конференсияи ҷумҳуриявӣ “Дастовардҳои биохимияи муосир”. Душанбе - 2019. - С. 36.

10. Кароматуллои Курбонали. Экосистемы историко природного парка Ширкент [Текст] / Кароматуллои К., Абдуллоева Д.Х. // Маводи Конференсияи ҷумҳуриявӣ “Масъалаҳои экологии имрӯзаи оби тоза ва саҳми он дар рушди устувори ҷомеа”. Душанбе – 2020. - С. 90-93.

11. Кароматуллои Курбонали. Формация ферулы кухистанской (*Ferula foetidissima* M. Pimen.) [Текст] / Рахимов С., Кароматуллои К. // Маводи Конференсияи ҷумҳуриявӣ “Масъалаҳои экологии имрӯзаи оби тоза ва саҳми он дар рушди устувори ҷомеа”. Душанбе – 2020 - С. 90-93.

Дар мақолаҳои чопшуда масъалаҳои мубрам оид ба омӯзиши гуногунии биологӣ, арчазорҳои ҳавзаи дарёи Ширкент, таҳлили флораи ҳавзаи дарёи Ширкент, растаниҳои ғоидаовари дараи Ширкент, Ҷангалзорҳои ксерофилии дараи Ширкент, маълумотҳо овардаанд.

Ба автореферати диссертация ба Шӯрои диссертатсионӣ 6 тақриз ворид гардидааст, ки ҳамаи онҳо мусбӣ мебошанд, аз он ҷумла:

1. Аз профессори кафедраи биофизика ва технологияи информатсионии тибии «Донишгоҳи давлатии тибии Бухоро» доктори илмҳои биологӣ, профессор Гуламов М.И.;

2. Аз дотсенти кафедраи ботаникаи «Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни», номзади илмҳои биологӣ, дотсент, Бобораҷабов Б.;

3. Аз дотсенти кафедраи биологияи «Донишгоҳи давлатии Бухоро» дотсент Эсанов Х.К.;

4. Аз мудирӣ озмоишгоҳи генетика ва селекцияи растаниҳои «Институти ботаника, физиология ва генетикаи растани АМИТ», доктори илмҳои кишоварзӣ, профессор Партоев Қ;

5. Аз мудирӣ кафедраи зироаткорӣ ва истехсоли хӯроки чорвои «Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш. Шохтемур», доктори илмҳои кишоварзӣ, профессор Қодиров Қ.Г.;

6. Аз профессори кафедраи селекция, тухмипарварӣ ва биотехнологияи «Муассисаи давлатии бучавии таҳсилоти олии «Донишгоҳи давлатии аграрии Воронеж ба номи Пётри 1», дотсент Олейникова Елена Михайловна.

Дар тақризҳо муҳимияти мавзӯи диссертатсия, навгонҳои илмӣ, аҳамияти назариявӣ ва амалии таҷрибаҳои гузаронидашуда, омӯзиши илман асоснок оид ба гуногунии биологӣ, - таснифи типологии наботот, форматсия, гуруҳи ассотсиатсия ва ассотсиатсияҳо, таҳлили таркиби флора, масъалаҳои ҳифз ва истифодаи оқилонаи олами наботот қайд гардидаанд.

Ҳамзамон нишон дода шудааст, ки диссертатсияи Кароматуллои Курбонали кори илмии анҷомёфта мебошад ва ба ихтисоси 03.02.01 – ботаника мувофиқат мекунад. Муаллифи он бошад, барои мушарраф

гардидан ба дараҷаи илмӣ номзади илмҳои биологӣ аз рӯи ихтисоси 03.02.01– ботаника арзанда аст:

Интиҳоби муқарризони расмӣ ва муассисаи муқарриз дар асоси комёбиҳо ва дастовардҳои онҳо оид ба омӯзиши хусусиятҳои биологӣ, ботаникӣ, геоботаникӣ, морфологӣ ва ҳолати экологии наботот дар қаламрави ҷумҳурӣ амалӣ гардидааст. Дар ин самт интишороти илман асоснок дошта, метавонанд, кори илмӣ Кароматуллои Қурбоналиро аз рӯи муҳимияти қор, арзиши илмӣ ва амалии он, ҳолисона баҳо диҳанд.

Шӯрои диссертатсионӣ қайд мекунад, ки дар асоси таҳқиқотҳои анҷомдодаи унвонҷӯй:

Қорқард шуд: пешниҳодҳо

Пешниҳод гардид: Натиҷаҳои таҳқиқот ҳамчун тавсияномае оид ба омӯзиши флора ва наботот ҳангоми қорҳои илмӣ, дар Институти ботаника, физиология ва генетикаи растани АМИТ, кафедраи ботаникаи ДМТ ва муассисаҳои олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳангоми омода намудани курсҳои лексияҳо ба инобат гирифта шаванд.

Аҳамияти назариявии таҳқиқот бо он асоснок карда шудааст, ки: таҳқиқоти гузарондаи муаллиф барои муайян намудани гуногунии таркиби набототи Тоҷикистон ва ҳифзи он имкон медиҳанд. Маводҳои бадастомада оид ба гуногунии таркиби наботот барои муайян намудани флорогенези флораи Тоҷикистон ва Осиеи Марказӣ аҳамияти зиёди илмӣ доранд.

Ғайр аз ин, дар ин мавзӯ объектҳои геологӣ-археологӣ, ландшафтҳои ҷолиб, табиати нотакрор ва ғ. хеле зиёданд, ки ҳавзаи дарёи Ширкентро ба яке аз ғушаҳои хотирмон дар водии Ҳисор табдил додаанд ва ин манзараҳо барои рушди сайёҳӣ низ аҳамияти зиёд доранд.

Истифодаи васоити натиҷабарош оид ба масоилҳои дар рисола оварда шуда: бо мақсади омӯзиши гуногунии ҷамъаҳои наботот ва муайян намудани фитосенозҳои қорҳои геоботаникӣ дар асоси мушоҳида ва қайд намудани ҳолати наботот (дафтари навиштаҷот) дар баландии аз 800 то 3500 м аз сатҳи баҳр гузаронида шудаанд.

Хусусиятҳои биологӣ ва фитосенологии наботот дар асоси методикаи П.Н. Овчинников ва Н.М. Сафаров муайян карда шуданд.

Омӯхта шуд: Хусусиятҳои биологӣ ва фитосенологии набототи ҳавзаи дарёи Ширкент дар асоси методикаи П.Н. Овчинников ва Н.М. Сафаров муайян карда шуданд.

Муайян карда шуд, ки дар таркиби флораи ҳавзаи дарёи Ширкент 1340 намуди растаниҳои гулдори табиӣ муайян карда шуданд, ки онҳоро ба 516 авлод ва 87 оила ҷудо намудем. Аз рӯи миқдори намудҳо дар ин минтақа оилаҳои аз ҳама бой: *Asteraceae* – 183 намуд, *Poaceae* (*Gramineae*) – 131 намуд, *Fabaceae* (*Leguminosae*) – 111 намуд, *Brassicaceae* (*Cruciferae*) – 91 намуд, *Lamiaceae* – 62 намуд ва ғ. мебошанд.

Дар таркиби набототи ин минтақа аввалин шуда 122 ассотсиатсия, 52 форматсия, 6 гурӯҳ ва 14 типҳои наботот муайян карда шуданд.

Баён гардидааст, ки таъсири антропогенӣ боиси таназулёбии майдони баъзе ҷамоаҳо ва инчунин боиси тағирот дар таркиби онҳо гардиданд.

Ошқор гардид, ки аз таъсири бенизоми инсоғният ба захираҳои олами наботот 20% ҷангалҳои ксерофилӣ, 30% арчазорҳо, 15% марғзорҳо ва 20-25% нимсаваннаҳо осеб дидаанд.

Аҳамияти натиҷаҳои таҳқиқоти анҷомдодаи унвонҷӯ дар амалия бо он исбот мешавад, ки: Натиҷаҳои таҳқиқоти гузарондаи муаллиф барои муайян намудани гуногунии таркиби набототи Тоҷикистон ва ҳифзи он имкон медиҳанд. Маводҳои бадастомада оид ба гуногунии таркиби наботот барои муайян намудани флорогенези флораи Тоҷикистон ва Осиёи Марказӣ аҳамияти зиёди илмӣ доранд.

Натиҷаҳои таҳқиқотро истифода карда мешавад: Маводҳои кори диссертатсионӣ барои баҳодихӣ, барқарорсозӣ ва нигоҳдории наботот нақши назаррас доранд.

Маълумоти илмӣ бадастомада оид ба омӯзиши флора ва наботот метавонанд хангоми корҳои илмӣ, дар Институти ботаника, физиология ва генетикаи растани АМИТ, кафедраи ботаникаи ДМТ ва муассисаҳои олии Ҷумҳурии Тоҷикистон хангоми омода намудани курсҳои лексияҳо мавриди истифода қарор гиранд.

Маълум карда шуд, ки дар хавзаи дарёи Ширкент 90 намуд растаниҳои ғизоӣ аз қабилҳои чукрӣ (*Rheum maximovichii*), рошак (*Ferula violaceae*), ров (*Ferula kuhistanica*), себи ёбӯӣ (*Malus sieversii*), торони даббоғӣ (*Polygonum coriarium*), олуча (*Prunus sogdiana*), туғ (*Celtis caucasica*), пиёзи анзур (*Allium stipitatum*), пиёзи Суворов (*A. suvorovii*) ва ғайра мерӯянд. Аз ин миқдор 17 - намуди дарахтони мевадихандаи ёбӯӣ (*Celtis caucasica*, *Amygdalus bucharica*, *Pistacia vera*, *Malus sieversii*), ва ғайраҳо, паҳн шудаанд.

Муайян карда шуд, ки дар флораи Ширкент алафҳои поликарпии тиррешадор (690 намуд ё 51,49% аз миқдори умумӣ), растаниҳои хӯшадори решадор ва чимдор (120 намуд), алафҳои бисёрсолаи пиёзакдор (82 намуд), растаниҳои яқсолаи инкишофашон тӯлонӣ (110 намуд) ва растаниҳои дусола (57 намуд) миқдоран бартарӣ доранд. Ҷамчунин эфемерҳо (340 намуд ё 25%), нимбуттаҳо ва нимбуттачаҳо (65 намуд), алафҳои поликарпӣ бо каудекс ва гузариш ба нимбутта (34 намуд) ва лиана (1 намуд) вомерӯянд. Миқдори дарахтон ва буттаҳо (96 намуд, ё 7,16%) аз миқдори сӯзанбаргҳои ҷамешасабз 3 намуд, ҷамешасабзи бебарг 6 намуд ва буттаҳои ҷамешасабз 1 намудро дар бар мегиранд.

Пешниҳод карда шуд: Натиҷаҳои омӯзиши наботот нишон дод, ки дар таркиби флораи хавзаи дарёи Ширкент 600 намуд растаниҳои нафъовар мавҷуд аст. Аз ин миқдор аҳамияти шифоӣ дошта - 124 намуд,

заҳрнок 80 - намуд, асаловар – 70 намуд, равғандиханда – 40 намуд, равғани эфирдиханда – 24 намуд ва ғизоӣ 90 намуд мебошад. Муайян гардид, ки миқдори зиёди онҳо дар хоҷагии халқ истифода мешаванд.

Баҳодиҳии саҳҳеҳияти таҳқиқот ошкор намуд, ки: дар таҷрибаҳо усулҳои муосири асоснок истифода карда шудаанд.

Назарияи кори илмӣ пешниҳодкардашуда: бо интихоби методҳои замонавӣ таҳқиқоти саҳроӣ, коркарди маводҳои геоботаникӣ, дақиқии маълумотҳо, кифоягии ҳаҷми маводҳои таҳқиқотӣ пешниҳод гардидааст.

Ақида дар асоси: Омӯзиш ва муайян намудани гуногуншаклии ҷамоаҳои растаниҳо, арзёбии ҳолати кунунии растаниҳои фойданок дар ҳавзаи дарёи Ширкент, инчунин, таҳлили флора ва масъалаҳои ҳифзи онҳо пешниҳод гардидааст.

Истифода гардид: шарҳи адабиётҳои, ки натиҷаҳои таҳқиқотҳои олимони ватанӣ ва хориҷи дуру наздик оид ба мавзӯи додашуда дар онҳо дарҷ карда шудаанд.

Муайян карда шуд, истифодаи бенизоми захираҳои олами наботот ба он оварда расонидааст, ки ҷамоаҳои набототи гуногуни минтақаи омӯзиш: ҷангалҳои ксерофилӣ, арчазорҳо, марғзори даштҳо бо таъсири омилҳои антропогенӣ осеб дидаанд.

Истифода гардид: усулҳои классикӣ соҳавӣ ва муосир оид ба гузаронидани таҷрибаҳо дар саҳро.

Саҳми шахсӣ: дар ҷустуҷӯ, таҳлили адабиёт, истифодаи усулҳои таҳқиқот, ба даст овардан ва коркарди ҳамаи маводҳои илмӣ-таҳқиқотӣ, таҳлилу хулосабарорӣ ва навиштани диссертатсия назаррас аст.

Дар ҷаласаи 15 - уми апрели соли 2021 гузаронидашуда, Шӯрои диссертатсионӣ қарор қабул кард, ки ба Кароматуллои Курбонали дараҷаи илмӣ номзади илмҳои биологӣ аз рӯйи ихтисоси 03.02.01 – ботаника дода шавад.

Ҳангоми гузаронидани овоздиҳии пинҳонӣ, Шӯрои диссертатсионӣ дар ҳайати 17 - нафар, аз ҷумла 4 - доктори илм аз рӯйи ихтисоси рисолаи номзадӣ Ҷимояшаванда дар ҷаласа иштирок намуданд.

Аз 21 - нафар аъзои Шӯрои диссертатсионӣ, 17 - нафар иштирок доштанд ва овоз доданд: тарафдор – 17, муқобил - нест, бюллетенҳои тақсимнашуда – 4, безътибор - нест.

Раиси Шӯрои диссертатсионӣ
д.и.б. профессор,
академики АМИТ

Котиби илмӣ Шӯрои
диссертатсионӣ, н.и.б.

Якубова М.М.

Ҳамидов Х.Н.